

REHABILITÁLT TUDÓSOK

NEKROLÓG HELYETT

Az asztalon régies betűformálással, kézzel írt feljegyzések... Egy fotón gróf Bethlen István mögött látható, akkor a Magyar Történeti Intézet titkára volt. *Tóth Lászlóra*, a szegedi egyetem egykori bölcsészkarai dékánjára, az egyetem rektorára emlékezünk. Lánya, Kovács Béláné Herczegh Klára idéz egy 1953-ban keletkezett önéletírásból.

„Születtem 1895. június 4-én, Tápiószelén, ahol apám ügyvéd volt... Középiskoláimat Budapesten, Vácott, Nyitrán végeztem. Az érettségit 1913-ban jeles eredménnyel letettem. A budapesti egyetem bölcsészeti karára történelem-latin szakra iratkoztam be... Érdeklődésem kezdettől fogva a történelem felé irányult. 1915. május 15-én katonai szolgálatra vonultam be. 1916. júliustól 1917. februárig orosz hadifogságban voltam. Onnan mint csere-rokkantat szállítottak haza. Egyetemi tanulmányaimat folytattam. 1919 júniusában középkori egyetemes történelemből mint fő tárgyból, oklevéltanból és magyar történelemből mint melléktárgyakból cum laude eredménnyel bölcsészeti doktorátust kaptam. 1919. május 3-án a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárában gyakornoknak neveztek ki... 1925-ben a budapesti egyetem bölcsészeti karán a késő középkor egyetemes története tárgykörből magántanári képesítést nyertem. 1925-ben kutatói ösztöndíjat kaptam a Római Magyar Történeti Intézetbe, ahol 1926-tól 1930-ig a titkári állást töltöttem be. 1930 szeptemberétől 1935 júniusáig ismét a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárában teljesítettem szolgálatot. 1935-ben a pécsi egyetem bölcsészeti karán az egyetemes történet nyilvános rendes tanárává neveztek ki. 1937-ben rendes tanárrá neveztek ki, az 1940-41-es tanévre dékánná választottak. Amikor a kolozsvári egyetem felállításával kapcsolatban a pécsi egyetem bölcsészeti kara

megszűnt, engem a kolozsvári egyetem közép- és újkori egyetemes történet tanárává neveztek ki. A szegedi egyetem bölcsészeti kara ... a Közép- és Újkori Egyetemes Történeti Tanszékre egyhangúlag meghívott 1942 júliusában, amit elfogadtam. ... 1944 nyarán a bombatámadások miatt családommal Tápiószéle községbe mentem, ott vártam meg a háború végét: 1945 áprilisában visszatértem Szegedre, ahol a városi igazoló bizottság egyhangúlag igazolt... 1945-46-os tanévben a bölcsészeti kar dékánja, az 1946-47-es tanévben pedig az egyetem rektora, a következő tanévben protektora voltam... 1947. április végétől június közepéig a magyar kormány különleges megbízásával Vatikánban tartózkodtam, ahol a diplomáciai kapcsolat fölveteléről tájékoztattam..."

– Ez a tény ma különösen érdekes, hisz mostanában is szóba került a Vatikánnal való diplomáciai kapcsolat helyreállítása – fűz megjegyzést az önéletrészhez a professzor nevelt lánya. – Európai gondolkodású és humanista érzelmű ember volt, a politikától távol tartotta magát. 1944-ben közreműködésével sikerült megmenteni a deportálásra már bevonuló zsidó származású szegedi professzorokat. A Független Kisgazdapárt tagja volt, 1947-ben képviselőnek választották.

A „fordulat évtől”, 1948-tól fokozatosan leváltották a társadalomtudományokkal foglalkozó egyetemi tanárokat. Idő előtt nyugdíjazták például *Halasy-Nagy József* filozófust, a bencés *Bognár Cecil Pál* pszichológiai professzort, a premontrei *Hermann István Egyedet*, aki magyar történelmet tanított, a pedagógiát oktató *Mester Jánost*. Apám 1949 végén saját maga kérte, hogy mentsék fel a középkori egyetemes történeti tanszék vezetése alól. Utódja Gerő Ernőné Fazekas Erzsébet lett. A tényhez kommentárt fűzni azt hiszem, nem szükséges. Apám nem volt marxista történész, nem akart oktatni, nem akart mondani semmi olyat, amit nem érzett saját gondolatának. Ezután öt évig az egyetemi könyvtárban folytatott kutatómunkát.

„... tudományos kutatómunkám keretében – idézzük ismét az önéletrészot – az emlékiratok, levelezések, valamint folyóiratok, napisajtó anyagának áttanulmányozásával, összegyűjtésével foglalkozom... Egyes kérdések feldolgozásával el is készültem. Ilyenek: az ál Kossuth-iratok, Mazzini és Kászonyi Dániel, Ferdinánd Gregorovius magyar és lengyel szabadságdalai és cikkei az 1848-49-es forradalom idejéből, az 1848 utáni magyar külügyminisztérium kérdése; Kossuth és

az orosz politika 1859-ben, az 1866-i háború és a magyar emigráció. Különösen gazdag anyagot gyűjtöttem össze Kászonyi Dániel, Bangya János és Zerffi Gusztáv emigrációs szereplésére vonatkozóan...” Magyarország és a külföld kapcsolatának feltárása állt kutatómunkája középpontjában – vette föl ismét az emlékezés fonálát Herczegh Klára. – 1948 után nem jelent meg tanulmánya. Az egyetemi könyvtárban végezhető anyaggyűjtés lehetősége 1955-ben szűnt meg számára, amikor nyugdíjazták – 60. életévére hivatkozva. Nehéz volt tudomásul vennie, hogy ő, aki néhány éve még az egyetem vezetője volt, most „nem alkalmas” az egyetemi tanárságra. Emlékezetem szerint 1200 forint nyugdíjat kapott. Nyugdíjazása után lelkileg-testileg összeomlott. 1958-ban halt meg.

– A történelem iránti szeretetet, érdeklődést hagyta „örökül” a családra. Emlékszem, hogy kislánykoromban a 10 kötetes világtörténetből olvasgatott nekem föl, mondhatni mese gyanánt. A bátyám, Géza tőle kapta az indítást: 1987-ben jelent még a *Magyarország külpolitikája 896-1919* című könyve. Szimbolikus jelentőségűnek tartom, hogy kisebbik fiam (aki apám halála után néhány hónappal született), nagyapja feljegyzéseit felhasználva írt egy dolgozatot, mellyel az országos középiskolai tanulmányi versenyen 5. helyezést ért el... Tanítványai közül néhányan Szegeden élnek, egyikük az egyetem Ságvári gyakorló gimnáziumában tanított... Szerette őt az ifjúság. Kollégáival is jó kapcsolata volt, mert szerette az embereket...

– A politikai okokból nyugdíjazottak nagy része ma már nem él. Rehabilitálásuk erkölcsi szempontból jelentős, mert azt jelenti, működésük nem veszett kárba. Az egyetemtől nem oly rég kapott a család egy levelet, melyben arra kérnek, szolgáltatassunk adatokat Tóth Lászlóról. Ez jóleső dolog. Halálakor a fekete zászló kint volt az egyetem épületén, az egyetemi tanárok parcellájába temethetjük, de az egyetem részéről semmiféle búcsúztatás nem hangzott el. Arra gondoltunk, hogy különösen szép gesztus lenne, ha egy emléktáblán megörökítenék az egyetem, a bölcsészkar egykori vezetőinek nevét... Tóth László – és sorstársai – mostani rehabilitálását úgy fogom föl, mint egy nekrológot, mely 30 évet késett...

Szegedi Egyetem, 1989. október 16.